

Розділ 4

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

УДК 657.1

Тетяна БУРОВА

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна*

Лілія ЯЦЕНКО

*магістрант кафедри обліку та оподаткування
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: lilyasidorkova20@gmail.com*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ РОЗРАХУНКІВ З КРЕДИТОРАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Через недосконалість ведення розрахунків з кредиторами та їх облікове відображення, як наслідок, виникає порушення фінансової й розрахункової дисциплін, тому, в статті описано актуальність ефективного та своєчасного ведення розрахунків з кредиторами, їх достовірне відображення у фінансовій звітності підприємств. У статті розроблено шляхи подолання неузгодженості правового та облікового законодавства щодо договірних відносин з постачальниками та підрядниками, а також наведено пропозиції щодо удосконалення облікової політики підприємств, системи обліку поточної кредиторської заборгованості та звітності.

Ключові слова: розрахунки, юридичні зобов'язання, прострочена кредиторська заборгованість, платежі, облікова політика.

У сучасних умовах господарювання, діяльність будь-якого підприємства, незалежно від форми власності, неможлива без взаємодії зі сторонніми організаціями, які забезпечують підприємство необхідними для діяльності ресурсами, а також виконують роботи та надають послуги. Через різницю у часі між моментами постачання та сплати за рахунками у підприємства виникає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Процес виникнення даних зобов'язань потрібно ретельно контролювати, адже, з однієї сторони, вони представляють собою тимчасово вільні обігові кошти, а з іншої – чинять вплив на фінансовий стан та платоспроможність суб'єкта господарювання. Не-

досконалість розрахунків з кредиторами, в частині ведення бухгалтерського обліку, недбалість працівників, шахрайство, зловживання службовими повноваженнями часто стають причиною виникнення значної кредиторської заборгованості, що призводить до порушення фінансової й розрахункової дисциплін. Тому, набуває великого значення ефективно та своєчасне ведення розрахунків з кредиторами та достовірне їх відображення у фінансовій звітності підприємства.

Проблемами організації, контролю та удосконалення облікового процесу розрахунків з кредиторами, а також їх правдивим відображенням у фінансовій звітності займалися багато науковців у сфері обліку та права.

До вітчизняних вчених, що вивчали проблемні питання стосовно обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, можна віднести: Л. М. Братчук, Ю. А. Веригу, Г. В. Власюк, С. Ф. Голова, О. Є. Гудзь, В. М. Добровського, М. Ф. Огійчука, О. М. Петрука, Л. К. Сук, П. Я. Хомина, Е. Ф. Югас та інших. Вивчення проблематики обліку розрахунків з кредиторами відобразилося і в працях зарубіжних науковців, таких як Л. А. Бернстайн, М. Ф. Ван Бред, Е. С. Хендріксен та інших. Наукові дослідження вказаних вчених сформулювали теоретичні і методологічні основи облікового відображення розрахункових операцій, проте, слід зазначити, що і надалі залишаються питання, що потребують подальшого дослідження, вони стосуються економічної сутності зобов'язань, порядку їх відображення в обліку й звітності тощо. Значна частина теоретичних положень, які стосуються трактування розрахунків, заборгованості та зобов'язань є дискусійними, а їхня організація, оцінка та методика обліку потребують удосконалення.

На сучасному етапі на підприємствах діюча система обліку розрахунків з кредиторами не повністю відповідає вимогам ефективного управління, прискорення грошового обігу і зміцнення фінансового стану, що в свою чергу веде до нестабільності виробничої діяльності підприємств.

Метою статті є вивчення проблем облікової інформатизації, неузгодженості правового та фінансового законодавства стосовно порядку відображення кредиторської заборгованості та контролю своєчасності її погашення, а також розробка комплексу заходів щодо удосконалення обліку даного виду розрахунків.

Аналізуючи Звіт про фінансовий стан, можна прослідкувати вплив частки зобов'язань за товари, роботи, послуги та із внутрішніх розрахунків, у пасивах підприємства, на ліквідність суб'єкта господарювання, шляхом розрахунку таких фінансових коефіцієнтів, як: коефіцієнт загальної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття); коефіцієнта швидкої ліквідності; коефіцієнта абсолютної ліквідності. Розмір заборгованості підприємства перед кредиторами прямо впливає на показники ліквідності, між ними існує обернена залежність: чим вищий рівень поточної кредиторської заборгованості, тим нижче рівень ліквідності. Тому, необхідно постійно контролювати стан поточної кредиторської забор-

гованості, аби не призвести підприємство до загрози повної неліквідності.

Документальним підтвердженням відносин між постачальниками, підрядниками та підприємством є договір, укладення якого сприяє виникненню юридичного зобов'язання, яке ніяк не відображається на рахунках бухгалтерського обліку та в балансі. Це зобов'язання з'явиться в обліку лише після того, як суб'єкти господарювання перейдуть до виконання взятих на себе обов'язків і відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» його оцінка буде достовірно визначена та існуватиме ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення [2, 3]. Така неузгодженість правового та облікового законодавства призводить до викривлення звітної інформації про фінансовий стан підприємства. На нашу думку, цю проблему можна вирішити шляхом відображення юридичних зобов'язань на позабалансовому рахунку 042 «Непередбачені зобов'язання» та у примітках до фінансової звітності, після ж набуття юридичними зобов'язаннями усіх критеріїв відповідності бухгалтерського обліку, їх потрібно списати з позабалансового рахунку і відобразити на балансових рахунках. Такий порядок обліку зобов'язань підприємства забезпечить користувачів фінансової звітності достовірною та обґрунтованою інформацією про борги підприємства та його платоспроможність.

Для своєчасного контролю та управління поточною кредиторською заборгованістю за товари, роботи та послуги доцільно вести її аналітичний облік за певними групами. Ми пропонуємо при цьому брати до уваги такі ознаки, як: термін погашення та виконання умов погашення. За терміном погашення заборгованість доцільно розділити на три групи: до трьох місяців; від трьох до шести місяців; від шести до дванадцяти місяців. Щодо такої класифікаційної ознаки, як виконання умов погашення, за нею заборгованість слід поділити на наступні три групи: заборгованість, термін погашення якої ще не настав; відстрочена заборгованість; прострочена заборгованість (табл. 1).

Для обліку розрахунків за одержані ресурси, виконані роботи та надані послуги Планом рахунків передбачено активний рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», а Інструкцією про його застосування

передбачено три субрахунки: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками», 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками», 633 «Розрахунки з учасниками ПФГ». Така деталізація є беззаперечно доречною та зручною, але вона є не достатньо детальною. Ми пропонуємо до кожного з наведених раніше субрахунків відкривати наступні аналітичні рахунки: 631/1 «Заборгованість перед вітчизняними постачальниками, термін сплати якої ще не настав», 631/2 «Відстрочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками», 631/3 «Прострочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками», 632/1 «Заборгованість перед іноземними постачальниками, термін сплати якої ще не настав», 632/2 «Відстрочена заборгованість перед іноземними постачальниками», 632/3 «Прострочена заборгованість перед іноземними постачальниками», а от заборгованість за надані послуги вважаємо доцільно акумулювати на субрахунок 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Особливу увагу керівництво підприємства повинне приділяти залишкам рахунків, що обліковують прострочену заборгованість, щоб своєчасно вживати необхідні заходи. Також невірним є те, що залишки цих рахунків ніяким чином не акцентуються у фінансовій звітності, тому, пропонуємо до Звіту про фінансовий стан під рядком 1615 «Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» додати рядок 1616 з назвою «у тому числі прострочена кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (табл. 2) [1, 9]. Це значною мірою посилить інформативність звітності підприємства і допоможе постачальникам краще розуміти якість майбутніх економічних відносин з даним суб'єктом господарювання.

Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками, а також іншої кредиторської заборгованості здійснюється з метою недопущення прострочення термінів платежу та доведення заборгованості до висування штрафних санкцій підприємству. Тому, організована належним чином система розрахунків повинна достатньою мірою відображати та характеризувати господарську діяльність з необхідною конкретизацією. За умов автоматизації необхідно впровадити низку заходів, які забезпечуватимуть економічну стійкість та конкурентоспроможність підприємства.

З метою покращення системи обліку поточної кредиторської заборгованості на підприємствах доцільно ретельно стежити за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованостей: значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською може призвести до неплатоспроможності підприємства. Своєчасний контроль сприятиме вдосконаленню організації розрахунків та їх обліку, оптимізації кредиторської заборгованості та зміцненню фінансового стану підприємств.

Важливою умовою ефективного функціонування господарського суб'єкта в Україні є якісно сформована система бухгалтерського обліку, і однією з тенденцій розвитку системи обліку в період становлення ринкових відносин у нашій країні був перехід від жорсткої його регламентації до вільного вибору методів і способів обліку на основі професійного судження. Тому, кожне підприємство, виходячи зі специфіки своєї діяльності, має право обирати ті варіанти обліку, які забезпечать найбільш повну реалізацію функцій управління. У цьому випадку облікова політика виступає специфічним елементом нормативно-правового регулювання обліку на

Таблиця 1

Аналітична форма обліку та контролю поточної кредиторської заборгованості в розрізі контрагентів, термінів та умов погашення

Підприємство-кредитор	Дата поставки	Кредиторська заборгованість							
		Всього, грн	У тому числі за термінами погашення, грн			Виконання умов погашення (х)			
			до 3 міс.	3–6 міс.	6–12 міс.	Термін сплати ще не настав	Відстрочена	Прострочена	
ТОВ «КОЛОС ЮА»	11.04.16	1350	1350						X
ТОВ «КОМПАНІЯ УНІПРО»	19.04.17	1860		1860			X		
ПП «Мелітор»	23.11.17	12000			12000	X			

рівні підприємств, що поєднує в собі альтернативу державного регулювання та самостійності підприємств.

Кожний суб'єкт, що здійснює певну господарську діяльність, сьогодні виглядає як автономна мікроекономічна господарська одиниця зі специфічними, тільки їй властивими, економічними характеристиками та юридичними формами. Однією з таких форм є модель організації бухгалтерського обліку, яка формується на підприємстві і затверджується власником або уповноваженою особою. Специфіка економічних відносин у нашій країні, нестабільність зовнішнього середовища, інфляція, що зростає, зумовлюють необхідність особливих управлінських дій для ефективного управління підприємством. У таких умовах забезпечення управлінських функцій залежить від рівня інформаційного забезпечення, що надається обліковою системою. Головне призначення облікової політики – встановлення найбільш доцільних для конкретних підприємств мето-

дів обліку подання якісної інформації у вигляді звітності. З метою покращення якості інформації та підвищення рівня її відповідності вимогам управління, до складу елементів облікової політики ми пропонуємо включити наступні методи обліку і контролю розрахунків з кредиторами:

- ведення окремої справи для господарських договорів товарного змісту, забезпечення правового обслуговування господарських договорів;
- облік господарських договорів на позабалансових рахунках;
- підвищення вимог щодо змісту та оформлення первинних документів з продажу та купівлі продукції. З цією метою ми пропонуємо застосовувати більш чітке уточнення товарної частини первинних документів з купівлі продукції у розрізі критеріїв її якості та кількості;
- уточнення правил документування фактів купівлі-продажу продукції, що передбачає визначення її продажною вартості

Таблиця 2

Відображення залишків рахунків, що обліковують прострочену кредиторську заборгованість у Балансі (Звіті про фінансовий стан)

Розділ та статті балансу	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Векселі видані	1605		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	1	19
у т.ч. прострочена кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги»	1616	1	0,2
розрахунками з бюджетом	1620	22	31
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	29	42
розрахунками з оплати праці	1630	77	81
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	293	1
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640		
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	28 292	27 433
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650		
Поточні забезпечення	1660	118	218
Доходи майбутніх періодів	1665		
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670		
Інші поточні зобов'язання	1690	15	18
Усього за розділом III	1695	28 847	27 843

- у момент передачі її постачальником покупцю;
- визнання необхідності документування фактів форс-мажорних обставин з метою адекватного відображення в обліку їх наслідків;
  - встановлення необхідних строків зберігання ділової документації, що стосується зобов'язань або прав – не нижче строків позовної давності (5–10 років). Такі дані потрібні для відновлення господарських операцій під час проведення ревізій, при листуванні з партнерами.

Отже, облік розрахунків з кредиторами на сучасних підприємствах не є досконалим. Удосконалення потребує облікова політика підприємств, система обліку звітності та контролю за поточною кредиторською заборгованістю. Запропоновані вище заходи щодо удосконалення обліку розрахунків з кредиторами не виходять за межі загальноприйнятих облікових концепцій, а тому, можуть бути втілені в практику діяльності сучасних підприємств.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» №996-14 від 16.07.1999 р., зі змінами та доповненнями від 13.04.2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000р., зі змінами та доповненнями від 08.02.2014р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.

References

1. Law of Ukraine «About Accounting and Financial Reporting in Ukraine» No.996-14 of 16/07/1999, with amendments and supplements dated 13/04/2017 [Electronic resource]. — Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Regulation (standard) of accounting 11 «Obligations», approved by the Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 20 of 31/01/2000, with amendments and supplements dated 02/08/2014 [Electronic resource]. — Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.

Бурова Т. А., Яценко Л. О. Усовершенствование учетного процесса расчетов с кредиторами на предприятии

Из-за несовершенства ведения расчетов с кредиторами и их учетного отражения, как следствие, возникает нарушение финансовой и расчетной дисциплин, поэтому, в статье описано актуальность эффективного и своевременного ведения расчетов с кредиторами, их достоверное отражение в финансовой отчетности предприятий. В статье приведены пути преодоления несогласованности правового и учетного законодательства о договорных отношениях с поставщиками и подрядчиками, а также разработаны предложения по совершенствованию учетной политики предприятий, системы учета текущей кредиторской задолженности и отчетности.

Ключевые слова: расчеты, юридические обязательства, просроченная кредиторская задолженность, платежи, учетная политика.

Burova T., Yatsenko L. Improvement of the accounting process of settlements with creditors at the enterprise

At the current stage on the enterprises, the current accounting system for calculation of accounts with creditors does not meet the requirements of effective management, acceleration of monetary circulation and strengthening of financial condition, which in turn leads to instability of production activity of enterprises, violation of financial and accounting disciplines. The article describes the relevance of correct, efficient and timely settlement of accounts with creditors, their true presentation in the financial statements of enterprises. The purpose of the research is to study the problems of operational supply, inconsistency of legal and accounting legislation regarding the order of displaying payables and to control the timeliness of repayment, as well as developing a set of measures to improve this type of settlement.

Accounting of settlements with creditors at modern enterprises is not perfect, the accounting policy of enterprises, the system of accounting, reporting and control over the current accounts payable requires improvement. The scientific work presents ways to overcome the inconsistency of legal and accounting legislation regarding contractual relations with suppliers and contractors, as well as proposals for improving the accounting policies of enterprises, accounting system of current payables.

The measures proposed in the article on improving the accounting of settlements with creditors do not go beyond the accepted accounting concepts, and therefore can be implemented in the practice of modern enterprises.

Key words: settlements, legal obligations, overdue payables, payments, accounting policy.

Стаття надійшла до редколегії 28.11.2017